

Det generøse blik

Af Elof Westergaard

Provst og formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningen for Kirkegårdskultur har som formål at medvirke til udvikling af et bredt syn på de danske kirkegårde. Nutidens fordring om gennemsigtighed og åbenhed betyder øget styring og medfører mere standardisering. Det bliver i denne udvikling desto vigtigere at bibeholde og skærpe sansen for det særlige, det lokale og det særprægede. Her er brug for en betragtningssmåde, der vægter såvel det historiske, det æstetiske som det visionære.

Foreningens medlemmer kommer fra mange faggrupper. Det er foreningens store styrke. Medlemmerne er mennesker og grupper med forskelligartede interesser for kirkegårde, og vi arbejder på mangfoldig vis med kirkegårdskultur.

På foreningens årsmøde, i det daglige bestyrelsesarbejde og i foreningens årsskrift bliver der fortsat udvekslet synspunkter og holdninger mht. kirkegårdskultur i dag. Disse fora skal gerne medvirke til netop en udvikling af et stadigt bredere syn på den rigdom, dansk kirkegårdskultur rummer. Et anliggende i foreningen er, at det enkelte medlem altid skal møde andet og mere end sit eget blik på kirkegårdskultur.

Det generøse blik

Den svenske teolog og docent i systematisk teologi Ola Sí-gurdson skelner i sit store værk *Himmelska Kroppar*¹⁾ mellem to forskellige måder at se på:

Den første synsmåde er at betragte verden med modernitetens teoretiske blik. Denne synsmåde reducerer verden, for den har først og fremmest sigte på styring og overblik. Det styrende blik betragter alt som marked og drift. Hvis man ensidigt er optaget af drift, overskudsgrad og marked, bliver den konkrete virkelighed, det enkelte individ, den specifikke ting, det særlige rum og det konkrete sted nemt reduceret, og verden

dermed gjort mindre end den egentlig er. Det gør her ingen forskel, om man dækker sin styringstrang til med florumvunden tale om åbenhed og gennemsigthed.

Det andet blik, som Sigurdsson taler for, er det generøse blik. Det generøse blik er et blik, som har sans for det historiske og det kulturelt betingede i det eksisterende. Dvs. et blik, der ser mere end markedsværdien i en gammel romansk kirke. Det generøse blik har øje for skønheden i et gammelt kirkegårdsdige, rytmen i de indhuggede bogstavers spil på gravstenen, og sans for et godt samspil mellem sten og inskription. Det generøse blik glæder sig over en smuk beplantning på en kirkegård og har øje for en anden kirkegårds underfulde samspil med det omkringliggende landskab. Det generøse blik er et blik, som vægter det poetiske, det æstetiske, det historiske, det gode håndværk og det kunstneriske udtryk. Det er netop udviklingen af dette blik, det generøse blik, som det efter min opfattelse er Foreningen for Kirkegårds-kulturs anliggende og fornemste mål at fremme.

En kartoffel i Guds hånd

Bag de to forskellige synsmåder, det moderne teoretiske blik og det generøse blik, finder vi imidlertid endnu et. Dette blik kan befordre begge de førnævnte synsmåder. Vores blik på verden er præget af knap 500 års luthersk evangelisk kristendom, og denne prægning har sat sig spor dybere i os, end vi selv oftest er os det bevidst. Så forskellige diskussionsemner som striden om Muhammedtegningerne og debatten om indviet jord viser det:

Vi har i en luthersk tradition et tvetydigt syn på alt, hvad mennesket frembringer, det være sig håndværk, kunst og arkitektur. Alt skabt har betydning, men det er samtidig menneskeværk og som sådan af relativ værdi. Det er ting, som kan have levende betydning for os, men de er dog alligevel "kun" ting. Det betyder, at vi vanskeligt kan finde nogen tegning af Gud blasfemisk, idet den "kun" er menneskeværk og "kun" er et billede på den virkelighed, som ikke kan gribes.

Og vi har i vores tradition heller ikke steder, som i absolut forstand er særligt hellige. Det er ordet, der skaber stedets betydning. Det er ikke stedet selv, hvor magtfuld det end kan virke på os. Vi har ganske vist i Den danske Folkekirke et ritual for indvielse af kirkegårde, men denne indvielse gør dybest set og i absolut forstand ikke dette indhegnede jordstykke anderledes.

Denne dobbelthed i synet på alt skabt og tvetydigheden i alt, hvad mennesket frembringer, kan afføde såvel et distanceret som indlevende blik. Men det tvetydige blik betyder imidlertid ikke, at alt er ligegyldigt. Billeder gør en forskel, påvirker og glæder os. De gør en verden til forskel. Og indvielse af kirkegårde betyder også noget. Indvielsen markerer kirkegårdens funktion og betydning som begravelsesplads, og den er med til at understrege, hvordan kirkegårde kan give rum for menneskets taknemmelighed, sorg, savn og forhåbninger.

Pointen i de hidtidige betragtninger er, at det gør en forskel, hvordan et historisk betinget menneske ser verden. Vi er qua vores tradition givet et særligt blik på verden og indfanget af en særlig synsmåde. Vi har dog samtidig mulighed for at udvikle vores syn. Her gælder det, at vi må gøre os klart, at der er forskel på at se og at se. Der er forskel på henholdsvis modernitetens teoretiske blik og det generøse blik.

Den fremragende islandske forfatter og digter Einar Mar Gudmundsson har på poetisk vis udtrykt disse to synsmåder i et lille kort digt²⁾:

Hvad enten historien
I økonomens øje
Er et kurve- eller søjlediagram
Er verden
en kartoffel i Guds hånd.

Hvis digtet bliver overført til kirkegårdskulturen anno 2010, kan man sige: Hvor meget vi end har brug for og er nødt til at få nye værktøjer til at styre og drive kirkegårde, så er kirkegården ligesom enhver anden virksomhed ikke kun et kurve- eller et søjlediagram. Det er vigtigt at have sans for, at kirkegården er "en kartoffel i Guds hånd".

Når der er særlig grund til at fremhæve betydningen af det generøse blik og af "kartofflen" netop i disse år, så skyldes det de vidtgående samfundsændringer, som finder sted i Danmark og i det internationale samfund. Tendensen er klar. Man kræver fra politisk side mere åbenhed og gennemsigtighed på alle niveauer, men det kræver samtidig mere styring at skabe sig dette overblik.

Det er på sin vis godt og nødvendigt at skabe sig overblik. Men det kan også skabe unødigt ensartning, mindre frihed for den enkelte og mindre plads til variation. Det kan i værste fald skabe systemer, som påvirker os med kafkask klaustrofobi. Det er ikke godt, hvis mennesket kun bliver til en bruger eller et element i et kurve- eller søjlediagram.

Sans for mangfoldighed

På kirkegårdsområdet har vi i foråret 2010 fået to nye håndbøger: Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde samt Praktisk håndbog i kirkegårdsdrift. De er udgivet af Kirkeministeriet, Foreningen af Danske Kirkegårdsledere samt Skov og Landskab, Københavns Universitet. Disse håndbøger er blevet behandlet i flere artikler i dette årsskrift. Der er god fornuft i at se på kirkegårdsdriften i dag, og de nye værktøjer giver god hjælp til en bedre pleje og en strammere styring af kirkegårdsdriften. Stor ros til udgiverne.

Men der er også nogle store udfordringer i det nye materiale. Landskabsarkitekt Susanne Guldager, som er en af forfatterne til udgivelserne, har i det forrige årsskrift for kirkegårdskultur selv formuleret udfordringen på følgende måde:

”Ikke to kirkegårde er ens, derfor har det været en vanskelig opgave at finde en fællesnævner for dem alle. Forskellighederne gælder ikke alene størrelse, placering eller historie, men ofte i langt højere grad de lokale traditioner, der udspringer af det engagement, der i de enkelte sogne har været gennem tiderne, og som er med til at give kirkegården dens særpræg. Kan man overhovedet opfange det lokale med et standardbeskrivelsessystem, hvis formål er at styre og effektivisere? Ja, det er jo en af udfordringerne i det arbejde, der skal i gang.”³⁾ (Guldager s. 59)

Forfatteren er således godt klar over faren ved, at selv om man har søgt mangfoldigheden, så rummer det at opdele i et vist antal elementer faren for en reduktion af mangfoldighed. En generel kvalitetsbeskrivelse for kirkegårde kan på den ene side åbenbare, hvad det er vi konkret ser på den enkelte kirkegård, men der er samtidig en reel fare for, at beskrivelserne indebærer en reduktion, og at antallet af forskellige elementbetegnelser inden for et område indebærer en minimering af variationer.

Det professionelle sprogs magt

Der er magt i sproget. Kirkeministeriet er i disse år meget optaget af at decentralisere, men der ligger imidlertid et klart centraliserende aspekt i det arbejde, som udgår fra ministeriet. Ikke mindst fordi sproget i de to håndbøger jo fordrer en øget professionalisme. Disse håndbøger er nok udtryk for et ønske om at decentralisere, men der er tale om højst avancerede arbejdsudfordringer for en uegal forvaltning, der består af

dygtige kirkegårdsledere, men samtidig også af en stor frivillighedskultur omkring menighedsrådsarbejdet. Her er mange mennesker involveret, som *con amore* lægger mange kræfter i arbejdet.

Håndbøgerne kan være med til at højne kvaliteten af de danske kirkegårde, men jeg kan frygte, at de også mindsker de i forvejen pressede menighedsråds arbejdslyst og kan vanskeliggøre den lokale gravers mulighed for at tage hånd om kirkegårdsdrift. Var det meningen? Man skal efter min opfattelse nødvendigvis miste den folkelige forankring, som hidtil har været så betydningsfuld for de danske kirkegårde.

For fortsat at give plads til mangfoldighed i dansk kirkegårds-kultur er det derfor vigtigt, at man som graver, menighedsråd og kirkegårdsbestyrelse kan søge hjælp til opgaverne med at bringe det nye i anvendelse, så det bliver til det lokale steds fordel. Jeg tænker her på kirkegårdsledere, der kan tiltænkes opgaven med at hjælpe andre, som finder opgaven uoverkommelig. Mht. medtænkning af kirkegårdenes langsigtede udvikling bliver det i de kommende år desuden meget vigtigt at inddrage landets kirkegårds konsulenter og samtidig øge forskningsindsatsen inden for emner om kirkegårds-kultur, kirkegårdsdrift og kirkegårdsudvikling. Alt sammen med det formål fortsat at udvikle et generøst blik på de danske kirkegårde.

- 1 Sigurdson, O, Himmelska Kroppar. Inkarnation, Blick, Kroppslighet, Munkedal 2006.
- 2 Gudmundsson, E. M., Ræk mig nordlysene, Kbh.2004, 185.
- 3 Guldager, S., Hvad med kulturen, Kirkegårds-kultur 2009-10, 57.